

ÇOCUĞUN GELİŞİMİNDE BAĞLANMA, İLGI-BAKIM VE AİLE DİNAMİKLERİNİN ETKİSİ

Bu projenin ana konusu çocuğun erken dönemdeki duygusal gelişimidir. Bu kapsamda:

1. Çocuğun duygusal bağlanma kalitesinin nesnel yöntemlerle ölçülmesi
2. Çocuğu büyütenlerin (genellikle annenin) ilgi-bakım davranışlarının incelenmesi
3. Kültüre-özgü ilgi-bakım davranışları ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi
4. Aile dinamiklerinin (çocuk yetiştirme stilleri, aile içi iletişim, çatışma, stres, ilişki doyumu ve sosyo-ekonomik farklılıklar) çocuğun bağlanma ve annenin ilgi-bakım davranışlarına etkilerinin incelenmesi
5. Bağlanma, ilgi-bakım ve aile dinamiklerinin çocuğun içselleştirme (örn., duygusal çöküntü, özgüven yitimi) ve dışsallaştırma (örn., saldırganlık, şiddet yatkınlığı, ilişkide uyumsuzluk ve öfke) davranışları üzerindeki etkilerinin incelenmesi, bu yolla ilgili koruyucu ve risk faktörlerinin saptanması
6. Batı ülkelerinde yaygın olarak kullanılan Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS; Waters, 1995; Waters ve Dean, 1985) ve Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (Pederson ve Moran, 1995) ölçeklerinin Türk kültürüne uyarlanmasının gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Psikolojik gelişim bakımından yaşamın ilk yılları en kritik dönem olarak kabul edilir. Fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişim dinamikleri erken yaşlarda ebeveynlerle kurulan bağların kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle erken dönem gelişim konusundaki araştırmalar çocuğun içinde doğduğu ve geliştiği yakın aile çevresinin etkileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Son yıllarda psikoloji alanında yaygın olarak çalışılan bağlanma kuramına göre yaşamın ilk yıllarında çocukla onu büyüten(ler) arasındaki duygusal bağın kalitesi beşikten mezara psikolojik gelişimi etkiler. Bağlanma alanındaki çalışmalar erken yıllarda kendisine bakan kişilerden değerli olduğu ve sevildiği duygusunu hisseden ve bu duygu temelinde zihinsel beklentilerini ve şemalarını yapılandıran çocukların ileriki yıllarda daha yetkin, özgüvenli ve mutlu olduklarını göstermektedir. Güvenli bağlanma olarak tanımlanan bu durumun, ebeveynlerin ilgi-bakım davranışlarının yerinde ve zamanında, çocuğun ihtiyaçlarını karşılar nitelikte ve tutarlı olmasıyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan tutarsız, aşırı müdahaleci ve çocuğun ihtiyaçlarıyla orantısız anne-baba ilgi-bakım davranışları güvensiz bağlanma örüntüleriyle ilişkilidir. Kaygılı/kararsız ve savunmacı/kaçınan bağlanma olarak bilinen güvensiz bağlanma örüntüleri özellikle duygusal gelişim bakımından risk faktörü oluşturur. Ülkemizde son yıllarda yetişkin romantik ilişkilerinde bağlanma stilleri çalışılmaya başlanmasına karşın bu stillerin gelişimsel kökeni olarak kabul edilen ilk yıllardaki bağlanma örüntüleri araştırılmamıştır. Bu proje kapsamında batı ülkelerinde erken dönem bağlanmada en yaygın kullanılan ölçeklerden biri olan BDSS kültürümüze uyarlanacak ve erken çocukluk döneminde bağlanmadaki bireysel farklılıklar incelenecektir.

Bağlanma kuramına göre “bakıcı duyarlılığı” olarak bilinen ilgi-bakım davranışlarının kalitesi bağlanmayı etkileyen en önemli unsurdur. Anne-baba tutumları Türk psikoloji yazınında çalışılan bir konu olmasına karşın (örn., Kağıtçıbaşı, 1998; LeCompte, LeCompte ve Özer, 1978) bebeklik dönemi genellikle gözardı edilmiş ve erken dönemde ebeveyn ilgi-bakım davranışlarının çocuğun gelişimine olan etkileri incelenmemiştir. Erken dönemde anne duyarlılığının standart ölçeklerle ölçülmesi amacıyla ADSS uyarlanacak ve ilgi-bakım davranışlarının örüntüsü incelenecektir. Ayrıca, ilgi-bakım davranışlarının kültüre özgü olarak biçimlendiği dikkate alınarak (örn., Posada, Carbonell, Alzate ve Plata, 2004; Posada, Jacobs ve Richmond, 2002) Türk kültürüne özgü ilgi-bakım davranışlarının yarı yapılandırılmış

görüşmelerle araştırılması amaçlanmıştır.

Bağlanma ve ilgi-bakım davranışlarının, içinde olduğu aile dinamikleri ve çocuğun genetik yatkınlığı olarak bilinen mizaçla doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada mizaç ele alınmamaktadır. Ancak, bağlanma ve ilgi-bakım davranışlarının aile dinamiklerinin önemli bir parçası olduğu dikkate alınarak, çiftlerin evlilik kalitesi ve çocuk yetiştirme tutumları da araştırma kapsamında incelenecektir. Böylece araştırmada ele alınan bağlanma ile ilgi-bakım davranışları arasındaki ilişkiler aile dinamikleri bağlamında incelenmiş olacaktır.

Bu araştırmanın uygulamaya yönelik en önemli katkısı ele alınan değişkenler bakımından erken dönemde koruyucu ve risk faktörlerinin saptanmasıdır. Bu amaçla bağlanma, ilgi-bakım davranışları ve aile dinamiklerinin çocuğun içselleştirme (özellikle ruh sağlığı) ve dışsallaştırma davranışları (özellikle ilişkilerde uyumsuzluk ve saldırganlık) üzerindeki etkileri incelenecektir. Türk kültüründe çocuğa verilen yüksek değer ve annelerin koşulsuz ilgi-bakım davranışlarının beklenen koruyucu rolü de bu kapsamda araştırılmış olacaktır.

Bağlanma kuramı çerçevesinde yürütülen çalışmalar, BDSS ve ADSS'nin yüksek düzeyde ölçüm gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışmayla Türkiye'de ilk kez kullanılacak olan bu ölçeklerin Türk kültürüne uyarlanması gerçekleştirilecek, böylece erken dönem bağlanma yazınına Türk kültüründen de katkı yapılması sağlanacaktır.

Bu araştırma, 2-5 ($N = 360$) ve 8-11 ($N = 1200$) yaş gruplarındaki çocuklar ve onların ebeveynleri üzerinde yapılacaktır. İki-beş yaş grubu çocuklar ve ebeveynleri üzerinde yapılacak araştırma, yaklaşık 6 saat sürecek olan kapsamlı gözlem, görüşme ve anket uygulamalarını içerecektir. İkinci grupta yer alan okul çağı çocukları ve ebeveynlerine uygulanacak ölçümler, temsili-seçkisiz örnekleme yöntemiyle ve değişik sosyo-ekonomik statüleri yansıtabilecek şekilde 4 ilde okul bazında yapılacaktır.

Proje ekibi alanında uzman gelişim psikologları, sosyal psikologlar ve konuyla ilgili alanlarda lisans üstü eğitim almakta olan araştırmacılardan oluşmaktadır.

Güvenli bağlanma ve sağlıklı duygusal gelişim bireyin ve toplumun gelişimi bakımından en önemli sosyal kapitaldir. Bu nedenle, erken dönemde duygusal gelişimle ilintili koruyucu ve risk faktörlerinin saptanması önem arz etmektedir. Bu çalışmanın en önemli katma değeri toplumda güvenli bağlanma ve buna uygun anne-babalık tutum ve davranışları konusunda bir farkındalık yaratmaktır. Araştırmadan elde edilecek zengin veri setinden hem uluslararası yayınlar hem de uygulayıcılara ve ailelere yönelik bilgilendirici-egitici yayınlar yapılacaktır. Ayrıca geliştirilecek ve uyarlanacak ölçekler de bu alandaki araştırmaların geleceği bakımından önemli bir katma değerde bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklukta Bağlanma, İlgi-Bakım, Çocuk Yetiştirme Stilleri, Aile Dinamikleri